

УДК 373.5.035:305

СЕРГІЙ ПИЛИПЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ВАЛЕРІЯ ПИЛИПЕНКО

Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ПРОБЛЕМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

У статті аналізуються причини та форми відхилень у статевій поведінці підлітків у сучасній Україні. Розглядаються засоби профілактики зазначених відхилень, що базуються на особистісному, аксіологічному, середовищному підходах. Приділяється увага проблемам толерантності щодо сфери статевого життя та обумовлюються ризики, пов'язані з ранніми девіаціями в статевих стосунках.

Ключові слова: підліток, статеве поведінка, культура статевої поведінки, статеве виховання, статеві стосунки, статеві девіації

Актуальність проблеми. Вочевидь, жоден із напрямів виховання дитини не зазнавав у історії європейської педагогічної думки настільки відчутного табування різних своїх аспектів, як виховання статеве. Водночас, жодна із сфер життя не викликала у дитини, підлітка, юнака чи дівчини настільки бурхливих емоцій і не підлягала таким жорстким приписам щодо їхнього стримування і приховування, заборонам виходити за певні нормативні рамки.

Нормативною (соціально схвалюваною) статевою поведінкою традиційно вважалася така, що забезпечується своєчасним визріванням статі, адекватним засвоєнням статевої ролі, розвитком здорової сексуальності, орієнтацією на прийняття в даному суспільстві норми статевої моралі та форми сексуального співжиття. Проте в сучасному суспільстві статеве життя все більш лібералізується, що викликає безліч суперечок як у соціумі загалом, так і серед медиків, педагогів, психологів, педагогів, юристів тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Статеве виховання сьогодні перебуває в стані подолання цілої низки суперечностей, пов'язаних із зіткненням традиційної моралі та поширених у суспільстві (особливо серед молоді) поглядів на неї як застарілу і таку, що порушує права людини, її свободу. Вирішення цих суперечностей значною мірою покладене на загальноосвітню школу як середовище, де діти в повсякденному житті опановують норми спілкування, поведіння з особами протилежної статі, і де професійні педагоги мають змогу ці стосунки коригувати, спираючись на наукові положення в сфері, що розглядається.

Особливу проблему становить виховання нормативної статевої поведінки у підлітків, на тлі загострення всіх проблем становлення особистості в цьому віці, як це видно з досліджень Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, В. Мясіцева. Роль освітнього закладу в цьому процесі розглядали А. Алексюк, Т. Бойченко, Т. Говорун, О. Киричук, О. Коберник та ін. Окрема увага вихованню нормативної статевої поведінки підлітків приділялася Д. Колесовим, В. Кришталем, О. Рибалкою, І. Трухіним, А. Хрипковою, Л. Якубовою та ін..

Проте потужний потік різнопланових змін у нашому суспільстві, який спричинив у тому числі й можливість по-іншому розглядати сексуальність, норми статевої поведінки, її вікову специфіку, зумовив необхідність уточнення виховних орієнтирів у згаданій сфері. Тож **мета** нашої статті – проаналізувати традиційні і сучасні погляди на виховання статевої поведінки підлітка у сучасному закладі освіти.

Виклад основного матеріалу. Як відзначають сучасні дослідники, «з практичного, сфокусованого на особистості дитини погляду збільшення зон збігу статевої соціалізації, статевого виховання та статевої освіти (що в сучасних культурах має свої межі) пов'язане з гармонізацією психосексуального розвитку і формування особистості» (Лещук, Савич, Голоцван, & Сивохоп, 2014). На сучасний освітній заклад завдання статевого виховання покладаються наряду з іншими завданнями формування особистості, внаормативовуючи один із аспектів міжособистісної комунікації, на якій базується саме його функціонування.

Закордонний досвід показує, що «у сучасному плюралістичному суспільстві, з його можливостями вільно обирати стиль життя і його ціль, потрібно зважати на існування різноманітних поглядів на суть і мету сексуальності та статевого виховання» (Паничок, 2016). Україна сьогодні починає освоювати європейський досвід, орієнтуючись на ідеї гуманізму та особистісної свободи, враховуючи, однак, специфіку поглядів на проблеми статі у нашому суспільстві.

У практиці української освіти робота вчителя щодо статевого виховання школярів загальноосвітньої школи «ґрунтується на засадах основних принципів безперервної валеологічної освіти, зокрема, з урахуванням принципу превентивності, надає інформацію учням й уможлиблює набуття ними навичок щодо: розуміння статевої належності людини; важливості формування своєї особистості з урахуванням статевої належності; необхідності взаємин людей різної статі на основі гендерної рівності; важливості сім'ї для дитини, батьків та держави; ролі матері й батька у вихованні здорової особистості дитини; значення формування гігієнічних навичок дівчат і хлопців; необхідності отримання сучасної інформації щодо чинників ризику для репродуктивного здоров'я молоді; формування безпечної поведінки задля збереження й зміцнення репродуктивного здоров'я юнаків і дівчат» (Бойченко, 2010).

Сексологи визначають 6 вікових періодів, протягом яких формується статева самосвідомість, статева роль, а потім психосексуальні орієнтації особистості. Основними компонентами статевої самосвідомості є психосексуальна орієнтація, вибір сексуального партнера і виконувана індивідом статева роль.

У першому, парабуртатному періоді (1-7 років) формується статева самосвідомість, з'являється впевненість у необоротності статі.

Другий, препубертатний період (7-13 років) характеризується формуванням стереотипів статево-рольової поведінки. На цьому етапі здійснюється вибір статевої ролі, яка найбільше відповідає психофізіологічним особливостям дитини чи ідеалам мужності/жіночності мікросоціального середовища.

Третій – пубертатний період (12-18 років) найбільш бурхливий в сексуальному розвитку організму. У цей час здійснюється статева дозрівання та формування платонічного, еротичного і початкової фази сексуального лібідо (потягу).

Четвертий – перехідний період становлення сексуальності (16-26 років) характеризується початком статевого життя, практикуванням сексуальних ексцесів, що чергуються з вимушеним стримуванням. Завершається формування сексуального лібідо.

П'ятий – період зрілої сексуальності (26-55 років).

Шостий – інволюційний (55-75 років).

Особливе значення надається першим чотирьом періодам, оскільки саме тоді спостерігаються критичні ситуації, під час яких загострюється чутливість організму до різноманітних негативних факторів і підвищується ризик виникнення сексуальної патології. Найуразливішим вважається період статевого визрівання, якому властиві такі прояви, як обожнювання, платонічні мрії та фантазії, залицяння і платонічне спілкування, еротичні пестощі і ігри, еротичні та сексуальні фантазії. За певних умов починають розвиватися сексуальні девіації як індивідуальні відхилення від нормативної статевої поведінки.

Більшість людей, яким властиві сексуальні девіантні тенденції, утамовують їх у собі, а у деяких уже самоусвідомлення наявності таких потреб викликає острах. Підліткові девіантні тенденції не потребують лікування, але вимагають від дорослих уваги до тривог і потреб дітей, вчасної інформації з проблем статі, доброзичливого ставлення до підліткової сексуальності.

Які ж відхилення у статевої поведінці характерні для підліткового періоду?

Підсумовуючи точку зору різних дослідників, до сексуальної поведінки дітей можна віднести: мастурбацію та інші способи подразнення геніталій; погладження, дряпання тіла, всі види смоктальних дій; кусання нігтів; кусання і облизування губ; надмірна ніжність, брутальність, пов'язані із статтю фантазії; надписи та малюнки на стінах статевого змісту; підглядання за оголеністю; прагнення завдати фізичного чи душевного болю; взагалі, всі форми зацікавленості та допитливості, так чи інакше обернені на стать.

Вчені вважають, що широке коло сексуальних проявів у підлітковому віці зумовлене біологічними, соціокультурними факторами. Підвищений рівень андрогенів забезпечує енергетику пубертатної сексуальності, фактори середовища, спрямованість і стиль сексуальної активності, яка може значно випереджати сексуальну зрілість та потребу.

Відхиленнями у статевої поведінці можуть бути так звані аскетизм і інтелектуалізм, що створює у дорослих ілюзію статевої вихованості, порядності підлітка і відволікає від термінової психологічної допомоги. Аскетизм – це підкреслено зневажливе, навіть вороже ставлення до всілякої чуттєвості, яка здається підлітку ницістю і брудом. Аскет прагне звільнитися від чуттєвості. За завісою інтелектуалізму підліток теж цурається сексуальності, оскільки бачить її «нецікавою», яка не відповідає його «високим» запитам. І аскетам, і інтелектуалам бракує необхідної інформації про природність статевого потягу, про можливі форми його виявлення, засоби задоволення. Таким підліткам потрібна делікатна просвіта з цих питань, залучення до цікавої спільної діяльності з ровесниками своєї чи протилежної статі, аби виховувати вміння аналізувати власні відчуття і бажання, виважено ставитись до вибору форм і способів задоволення сексуальної потреби.

До найбільш поширених способів втамування сексуальної напруженості в період пубертату відносять підліткову мастурбацію, гомосексуальний зв'язок, петинг, статева близькість.

Підліткова та юнацька мастурбація є засобом розрядження статевого напруження, яке викликається фізіологічними причинами (переповнення сім'яних пухирців, механічне подразнення геніталій тощо). Стимулюються психічними факторами: прикладом ровесників, бажанням перевірити свої статеви потенції, отримати фізичну насолоду. Помірна мастурбація не шкодить здоров'ю і не загрожує у майбутньому сексуальним розладом, як це прийнято було колись повідомляти дитині. Справжню тривогу у педагогів, вихователів, батьків повинні викликати ті підлітки, у яких спостерігаються розлади сну, ознаки тривоги,

порушення емоційного контакту з людьми, коли онанізм досягає сили нав'язливого потягу. Наслідком цього може бути соціальна дезадаптація особистості, замкненість, уникнення спілкування.

Гомосексуалізм (серед жінок – лесбійське кохання) як нетипова сексуальна поведінка проявляється у досягненні суб'єктом сексуального задоволення шляхом проведення сексуальних контактів з особами однойменної статі. Серед чисельних гіпотез і теорій походження гомосексуалізму найпоширеніші такі:

- гіпотези і теорії середовищної обумовленості (для хлопчиків – це сімейна материнська гіперопіка, негативно сприйняті батьки, негативний досвід контактів з братами і позитивний з сестрами);
- гіпотези і теорії ситуаційної обумовленості та наслідки (гомосексуальне розбещення, гомосексуальні контакти з ровесниками, наслідки випадкових, транзитивних (притаманних певному періоду життя і таких, що зникають в подальшому) гомосексуальних контактів);
- теорія заступаючої (замінюючої) обумовленості (гомосексуальні контакти в ізольованих одностатевих колективах);
- гіпотеза фантазійної обумовленості (під впливом порнографії і фантазій гомосексуального змісту);
- гіпотеза особистісної обумовленості (нарцистичний розвиток особистості, ускладнення у власній статевій ідентичності, у встановленні контактів з протилежною статтю, сексуальна "втеча" при неуспішних сексуальних спробах та ін.);
- гіпотези і теорії біологічної обумовленості (генетична, конституційна, ендокринна, ембріональна, органічне ураження головного мозку тощо).

Сурогатним засобом отримання сексуального задоволення і є петинг. Це взаємні пестоці у будь-якій формі, що заміщують статевий акт (крім безпосереднього стикання геніталій).

Петинг являє собою більш зрілу форму задоволення сексуального потягу, ніж пубертатна мастурбація, петинг це форма спілкування та школа спілкування в області сексуальної поведінки. Техніка петингу використовується у попередній і завершальній й любовній грі. В ньому здійснюються перші необхідні кроки до поєднання платонічного і чуттєвого компонентів кохання, формується діапазон допустимості пестоців. Петинг навчаче рахуватися з діапазоном сприйнятливості партнера, тобто веде до оволодіння етикетом сексуального спілкування (петинг може бути гетеро – (з протилежною статтю) чи гомо- (із своєю статтю) сексуальний).

За умов неправильного виховання (зокрема, переконування в тому, що статевий акт брутальний) гетеросексуальний петинг може являти собою єдиний спосіб угамування статевої потреби, стати причиною страху осуду інших людей, зниження самоповаги. При порушеннях ідентичності, відсутності навичок спілкування з ровесниками протилежної статі гомосексуальний потяг може стати хворобливим явищем.

Середній вік початку статевого життя з кожним роком все «молодшає» і нині становить близько 16-17 років для чоловіків і 15-17 для жінок. Основними мотивами вступу в статеву близькість вважаються такі, як любов, потреба в довірчому спілкуванні, сексуальне бажання, інтерес, наполягання партнера, приклад ровесників, прагнення бути «як всі», розбещення, пряме чи непряме примушування до зв'язку.

Початок статевого життя може:

- виявлятися як сексуальне експериментування з ровесниками, яке починається раніше, ніж підлітки ознайомлюються з можливими наслідками статевого життя;
- статися під тиском, умовлянням досвідченішого партнера;
- бути засобом компенсації емоційних проблем і конфліктів, недостатньої ласки, тепла, емоційного комфорту у сім'ї тощо.

Загалом же сьогодні вчені одностайні в думці, що потреба в спілкуванні і самоствердженні підлітка повинна бути реалізована в сприятливому середовищі. Якщо це з певних причин не відбувається, самоствердження здійснюється в неформальних підліткових групах, вуличних, дворових компаніях у формі асоціальних проявів (випивка, паління, нецензурна лексика, хуліганство), воно може стати небезпечним фактором (Литовченко, 2013; Савинська, Олейник, 2017). Ці висновки стосуються і статевих відхилень як своєрідних компенсаторних проявів особистості. За нашими даними, у підлітків, які ведуть безладне статеве життя з 13-14 років, помічені негативні стосунки з батьками, незадовільні взаємини з учителями; у стосунках з однолітками дівчата прагнуть теплоти і захисту, хлопці – самоствердження; вживання спиртного чи наркотичних речовин виступає як спосіб утвердитися в якості «свого» чи «своєї» в групі; статеве життя для дівчат здебільшого виступає як засіб зберегти емоційний контакт не залишитися в ізоляції; для хлопців – самоствердження в групі. Підлітки мають недостатньо інформації з гігієни статі, статевих відмінностей, рис мужності – жіночності, про гармонію взаємин дівчини і хлопця, особливості статевого дозрівання, способи задоволення статевого потягу, засоби контрацепції.

Відхилення у статевій поведінці підлітків є виявленням, наслідком певної психосексуальної орієнтації, певних зрушень у статевій самосвідомості, формуванні ролі, ідентичності, навичок статево-рольової поведінки, статевої соціалізації.

Їх можна умовно розділити на три типи:

- відхилення як сексуальне експериментування психологічно здорових підлітків – як прояв нормальної сексуальності у період статевого дозрівання;
- відхилення як наслідок незадовільної соціальної адаптації, неправильного статевого виховання;
- відхилення, зумовлені психічною патологією.

Відхилення першого типу можна вважати «умовними», «несправжніми» тимчасовими, оскільки вони не суперечать психофізичній природі підлітка. Одноразовий сексуальний експеримент при загалом

сприятливому соціальному мікрокліматі і належному статевому вихованні не може призвести до яких-небудь негативних наслідків для фізичного чи психічного здоров'я і розвитку підлітка.

Відхилення другого типу можна назвати суто відхиленнями оскільки, вони спричинені педагогічною занедбаністю підлітка, його неспроможністю самостійно знайти адекватний віку та соціально прийнятний спосіб задоволення статевої потреби.

Третій – патологічний тип відхилень у статевій поведінці, в основі якого лежать соматичні збocenня.

Відхилення перших двох типів мають соціальні, педагогічні, психологічні, та психосексуальні причини. Факторами виникнення третього типу переважно виступають причини біологічні.

До соціальних причин можна віднести суперечності у самій системі соціально-нормативних еталонів сучасної культури. Має місце певна розбіжність між офіційними і неофіційними вимогами, між макро- і мікро-груповими еталонами.

Відсутність інформації з питань статі чи, навпаки сексуальна стимуляція: з одного боку, пуританська мораль, з іншого – поширення порнопродукції, сексологічних знань ведуть до суперечності між бажаннями підлітків і дозволами суспільства. Заборони та осудження статевого життя неповнолітніх і водночас тих сурогатних форм, що його замінюють, призводять до безвихідності. Це спричинює неврози, різноманітні відхилення у статевій свідомості і поведінці підлітків.

Педагогічні причини являють собою недоліки в організації та самому проведенні статевого виховання.

До психологічних причин належать такі, як низький інтелектуальний розвиток, низька самооцінка, психічна закомплексованість, не прийняття будь-яких вимог, настанов і корекцій з боку вчителів, батьків, ровесників.

Причини психосексуального характеру: порушення статевої ідентифікації, формування ролі/ідентичності і сексуальних орієнтацій, відсутність навичок спілкування з іншою статтю, недоліки у формуванні статево-рольової поведінки; не прийняття тих засобів угамування сексуальної напруги, які прийняті у даному суспільстві; психосексуальна травма (згвалтування); рання сексуальна ініціація (провокація з боку когось); патологічна ініціація (груповий секс, гомосексуальний зв'язок); сексуальна загальмованість і пригніченість чи підвищена сексуальна потреба і активність (гіперсексуальність, неадекватний приклад матері і батька з точки зору статево-рольової поведінки).

До біологічних причин виникнення відхилень у статевій поведінці можна віднести: екологічну сферу проживання, забрудненість, радіаційне зараження, опромінювання; негативні фактори внутрішньоутробного розвитку; перенесені травми, захворювання, хірургічні втручання; загальний стан здоров'я (порушення функцій внутрішніх органів, нерівноваженість нервової системи тощо).

Слід зауважити, що будь-яке з відхилень (онанізм, гомосексуальні контакти, петинг, випадок інтимного зв'язку) під впливом негативних соціально-педагогічних факторів може перетворитися з факту підліткового експериментування на справжнє порушення у статевій свідомості та поведінці. Так, залякування підлітків хворобливим станом і дискримінацією в суспільстві внаслідок мастурбації чи гомосексуального петингу, замість надання достовірної наукової інформації про їх виникнення й індивідуальні особливості перебігу не тільки часто не відволікає і попереджає подібні сексуальні прояви, а в кращому випадку породжує інтерес до цих явищ, фіксує увагу, в гіршому викликає бажання «перевірити» ефект їх дії на власному досвіді, утвердитися в цій «ролі» або ж замкнутися.

Висновки. Знання девіантних форм морально-статевої поведінки має важливе значення в справі організації та успішного здійснення корекційних впливів, соціальної та психотерапевтичної реабілітації, а також проведення профілактичних заходів. При цьому просвітницька роль педагога не повинна зводитися до простого інформування, застереження чи, тим більше, залякування підлітків негативними наслідками порушення нормативної статевої поведінки. Його завдання – допомогти дитині виробити конструктивні принципи власної життєорганізації, сприяти тому, аби складні ситуації не призводили до глибоких психоемоційних криз, заздалегідь закладати усвідомлення можливості розумно управляти своїм життям.

Список використаних джерел

- Бойченко, Т.С. (2010). Статеве виховання учнівської молоді України. *Теорія та методика управління освітою*, 4 [Ел. ресурс]. Реж. доступу <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/10booyuru.pdf>
- Лещук, Н.О., Савич, Ж.В., Голоцван, О.А., Сивохоп, Я. М. (2014). *Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб.* Київ, 2014.
- Литовченко, О. В. (2013). *Причини і специфіка відхилень у соціальному розвитку і поведінці підлітків, старшокласників.* [Ел. ресурс]. Реж. доступу http://lib.iitta.gov.ua/4278/1/Tmpvd_2013_17%281%29_47.pdf
- Олейник, Н., Савинська А. (2017). *Основні причини формування девіантної поведінки у підлітковому віці.* [Ел. ресурс]. Реж. доступу <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/6476/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
- Паничок, Т. Я. (2016) Статеве виховання як актуальна соціо-педагогічна проблема в Німеччині на сучасному етапі *Международный научный журнал*, 10 (20), 1 т., 79-84.

References

- Boichenko, T.Ie. (2010). Stateve vykhovannia uchnivskoi molodi Ukrainy. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*, 4 [El. resurs]. Rezh. dostupu <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/10booyuru.pdf>

- Leshchuk, N.O., Savych, Zh.V., Holotsvan, O.A., Syvokhop, Ya. M. (2014). *Stateve vykhovannia i reproduktyvne zdorovia pidlitkiv ta molodi : navch. posib.* Kyiv, 2014.
- Lytovchenko, O. V. (2013). *Prychyny i spetsyfika vidkhylen u sotsialnomu rozvytku i povedynsi pidlitkiv, starshoklasnykiv.* [El. resurs]. Rezh. dostupu http://lib.iitta.gov.ua/4278/1/Tmpvd_2013_17%281%29_47.pdf
- Oleinyk, N., Savynska A. (2017). *Osnovni prychny formuvannia deviantnoi povedinky u pidlitkovomu vitsi.* [El. resurs]. Rezh. dostupu <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/6476/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%203%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
- Panychok, T. Ya. (2016) Stateve vykhovannia yak aktualna sotsio-pedahohichna problema v Nimechchyni na suchasnomu etapi *Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal*, 10 (20), 1 t., 79-84.

PILIPENKO S.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

PILIPENKO V.

Poltava College of Oil and Gas of Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk, Ukraine

PROBLEMS OF STATE HEALTH OF ADOLESCENTS IN THE MODERN EDUCATION AGENCY

The article analyzes the causes and forms of deviations in the sexual behavior of adolescents in modern Ukraine. The means of preventing these abnormalities based on personal, axiological, and environmental approaches are considered. Attention is drawn to the issues of tolerance in the field of sexual life and the risks associated with early deviations in sexual relations are stipulated.

It is emphasized that knowledge of deviant forms of moral and sexual behavior is important in the organization and successful implementation of correctional influences, social and psychotherapeutic rehabilitation, as well as preventive measures. In this case, the educational role of the teacher should not be limited to simple information, warning or, moreover, intimidation of adolescents by negative consequences of violation of normative sexual behavior. His task is to help the child develop constructive principles of their own organization of life, to ensure that complex situations do not lead to deep psycho-emotional crises, in advance to make awareness of the ability to reasonably manage their lives.

Key words: *teenager, sexual behavior, culture of sexual behavior, sexual education, sexual relations, sexual deviations*

Стаття надійшла до редакції 16.10. 2018 р.

УДК 378.091.3:91

ЮЛІЯ ПОЛОГОВСЬКА

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

**КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ
ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ**

Стаття присвячена проблемі формування профорієнтаційної компетентності майбутніх вчителів географії в умовах профільного навчання. Розкрито структуру профорієнтаційної компетентності майбутніх фахівців. На основі аналізу компонентної структури досліджуваної компетентності виділено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий та оціночно-рефлексивний критерії її сформованості. На основі аналізу критеріального апарату виділено 4 рівні сформованості профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії – високий, середній, низький, початковий.

Ключові слова: профорієнтаційна компетентність, компоненти профорієнтаційної компетентності, діагностика, критерій, показник, рівень сформованості

Постановка проблеми. Для створення ефективної системи підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах профільного навчання, де роль педагога змінюється з носія «об'єктивних знань» для учнів в організатора їх самостійної роботи та консультанта, який забезпечуватиме варіативність, особистісну та практичну орієнтацію освітнього процесу, оптимізацію професійного самовизначення учнівської молоді, формування компетентних фахівців, важливим є діагностика прогресу такого розвитку, моніторинг рівнів сформованості компонентів профорієнтаційної компетентності. Сутність педагогічної діагностики профорієнтаційної компетентності полягає у вивченні результативності освітнього процесу на підставі змін в її рівнях розвитку. Аналіз показників, критеріїв, рівнів сформованості досліджуваної компетентності дасть змогу визначити стан та передбачити динаміку її формування, а за